

RAPPORT

Mänsklig säkerhet

F!

Inledning

”Mänsklig säkerhet är barnet som inte dog, smittan som aldrig spred sig, jobben som inte gick förlorade, en etnisk motsättning som inte exploderade i våld, en oliktankande som inte tystades”.

Sambandet mellan privat, nationell och internationell säkerhet synliggörs i FN:s Human Development Report från 1994.¹ Citatet illustrerar hur mänsklig säkerhet rymms inom vad som ibland kallas ett utvidgat säkerhetsbegrepp.

På en politisk-retorisk nivå har frågan om feministisk utrikes- och säkerhetspolitik och ett bredare säkerhetsbegrepp aktualiserats med den rödgröna regeringens tillträde.² Samtidigt ligger de faktiska prioriteringarna, i tilldelning av ekonomiska resurser mätt, på en ökad militarisering av säkerheten, med i jämförelse minimal prioritering av mänsklig säkerhet som frihet från våld i vardagen. Trots etablerad kunskap styrs säkerhetspolitiken idag fortsatt främst av föreställningar om nationella yttre hot.

Sverige är ett av de länder som spenderar mest per invånare på sin militärmakt i hela Europa.³ Ändå vill Försvarsmakten ha höjda anslag. Feministiskt initiativ vill istället omfördela en del av de resurser som idag läggs på militär säkerhet, för att på en betydligt högre ambitionsnivå förebygga det våld som redan i dag sker dagligen i vårt samhälle. Det gäller bland annat att öka skyddet av våldsutsatta, förbättra polisens och rättsväsendets hantering, ge fler möjlighet till behandling, motverka tillgången till skjutvapen, höja krisberedskapen i landet, och förebygga uppkomsten av krig och konflikter.

Denna rapport ger ett aktuellt underlag till vår politik på området. Ambitionen är inte en kunskapsöversikt eller ens en översiktlig helhetsbild, utan rapporten bidrar med några nedslag i aktuell forskning, myndighetsrapporter och andra underlag. Vi presenterar även några av våra prioriterade förslag. Fler förslag, teman, resonemang och ställningstaganden finns i partiprogrammet.⁴ Vi har inte haft möjlighet att här inkludera alla relevanta områden och perspektiv, utan har valt tre övergripande, nämligen:

1. Feministisk fredspolitik
2. Kvinnofrid och allas rätt till frihet från våld i vardagen
3. Asylrätt och säkerhet för människor på flykt

1 http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf

2 <https://www.dn.se/debatt/feministisk-utrikespolitik-effektivaste-vagen-mot-fred/>

3 <https://www.sipri.org/databases/milex>

4 https://feministisktinitiativ.se/wp-content/uploads/2018/01/fi-for-en-feministisk-politik-rev06_2017.pdf

Säkerhet för vem?

Människor drivs på flykt till följd av politiskt förtryck, klimatförändringar och den traditionella säkerhetspolitikens misslyckande. Omkring 70 miljoner människor, varav hälften barn, befinner sig i ett akut tillstånd av bristande säkerhet. Klimatförändringar, brist på mat, vatten och social service är starkt bidragande faktorer till att såväl människor tvingas på flykt som att väpnade konflikter uppstår.

Våldsbrott har stora ekonomiska konsekvenser för individer och samhälle. Våldsutsatta kvinnors arbetsinkomster minskar med 25 procent, och våldsutsatta mäns med 14 procent. Sjukfrånvaron ökar med över 20 procent för både män och kvinnor. Effekterna kvarstår i många år. Dödligheten är 17 gånger så stor bland kvinnor och 10 gånger så stor bland män, till stor del relaterat till högre självmordsfrekvens bland våldsutsatta.⁵ Mäns våld mot kvinnor och våld i namn av heder är enorma säkerhetsproblem, såväl i samhällen som befinner sig i fred som i konflikt. Det är även demokratiproblem, då det begränsar människors handlingsutrymme och är en global pandemi (hälsoproblem) med stora samhällsekonomiska kostnader. Enligt EIGE kan kostnaden enbart för mäns våld mot kvinnor i Sverige vara närmare 40 miljarder per år.⁶

Inom Sveriges gränser har ingen dött i en väpnad militär konflikt på århundraden. Däremot har dödsskjutningar ökat det senaste decenniet, varav de allra flesta offren är unga män.⁷ Trots detta har vi en relativt låg och över tid sjunkande nivå av dödligt våld, samtidigt som vi har en hög nivå av mäns våld mot kvinnor i vardagen. Mer än en tredjedel av världens kvinnor har utsatts för fysiskt eller sexuellt våld av en partner och/eller sexuellt våld av en annan person än en partner⁸ och i Sverige uppger närmare hälften av kvinnorna att de efter sin 15-årsdag utsatts för fysiskt eller sexuellt våld.⁹

Rasistiska hatbrott, olika slags extremism och hot och hat mot politiker, journalister och opinionsbildare verkar också ha ökat på senare tid.¹⁰ Antirasism är en nödvändig del i arbetet mot våld, av flera skäl. Dels kan våldsutsatta som också rasifieras möta särskilda svårigheter att få skydd - både legalt sanktionerade svårigheter och mer informella. Men också för att våld mot kvinnor i samhällsdebatten ofta diskuteras utifrån rasistiska argument och att den nationella självbilden är ett hinder i kvinnofridsarbetet.

Vår feministiska säkerhetsanalys har mänsklig säkerhet som utgångspunkt. Vi strävar efter att successivt ersätta den traditionella nationalistiska säkerhetspolitiken med ett ökat fokus på hållbar fred, kroppslig integritet, människors frihet till aktörskap samt kvinnors, mäns och transpersoners rätt och frihet att vara autonoma individer i livets alla faser och rum.

5 Ornstein 2017, <http://nck.uu.se/kunskapsbanken/sokresultat-kunskapsbanken/?id=1459&librisId=&swepublId=>

6 <https://www.svd.se/mans-vald-kostar-13-miljarder-per-ar--kraftigt-underskattat>

7 Brå 2017

8 WHO 2013, <http://www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/9789241564625/en/>

9 FRA 2014, <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-results-glance>

10 Brå 2017, https://bra.se/download/18.4c494ddd15e9438f8ada9786/1513175214923/2017_11_Hatbrott_2016.pdf

Feministisk fredspolitik

- Om det är fred vi vill, varför har vi då ett armémuseum men inget fredsmuseum?
- Varför utgår vår syn på säkerhet från uppritade gränser och nationer och inte från människan?
- Varför övar vi på krig och inte på fred?

Dagens säkerhetspolitiska argumentation förs utifrån ett traditionellt synsätt. Såväl resurser som politiska beslut fokuseras på hur försvarsmakten kan skydda nationen från externa potentiella hot, främst med militära medel. Med det tankesättet blir det en uppenbar konflikt mellan nationell säkerhet och mänsklig säkerhet. Idén om att först stabilisera nationen med en militär som stärks av vapen är tätt sammankopplad med en snäv maskulinitetsnorm och rakt motsatt synen på mänsklig säkerhet, som kräver ett intersektionellt perspektiv då olika insatser behövs för olika grupper och individer, och där vapen utgör ett hot.

Mänsklig säkerhet och nationell säkerhet behöver inte stå emot varandra. Enligt World Peace Index är de viktigaste faktorerna för en fredlig utveckling i ett land; starka institutioner, yttrandefrihet, jämlik resursfördelning, hög rättssäkerhet, låg korruption och likvärdig tillgång till utbildning. Med utgångspunkten i mänskliga rättigheter, jämställdhet och jämlikhet byggs alltså stabila och fredliga samhällen, och utgår vi ifrån varje människas rätt till trygghet och frihet från våld kan vi lätt se vad som behövs på nationell och internationell nivå för att skapa säkerhet. Kunskapen finns där, men vapenindustri och etablerad politik riktar tillbaka vårt fokus till en nationalistisk syn på säkerhet som inte svarar upp mot den hotbild vi ser idag överhuvudtaget. Det handlar, som så ofta, om makt.

Hotbilden idag

De största säkerhetspolitiska hoten idag är inte nationella, de är globala. Klimatproblem accelererar, antidemokratiska krafter i Europa stänger gränser och bygger murar, mänskliga rättigheter är under attack, terror, militarism och brist på mat, vatten och social service driver människor på flykt i en omfattning som vi aldrig tidigare sett och de mänskliga tragedierna är outhärdliga.

Regeringen la 2009 fram en proposition om en omställning mot ett mer insatsbaserat försvar, mot bakgrund av att förutsättningarna ändrats genom globalisering, digitalisering och hot genom icke-statliga aktörer som terrorism. Denna slog fast:¹¹

”Ett brett perspektiv på utmaningar och hot måste präglade den säkerhetspolitiska analysen. Utmaningar och hot mot vår säkerhet är föränderliga, gränslösa och komplexa. Även hot i form av pandemier och miljökatastrofer kan utgöra hot mot Sveriges säkerhet. Klimatförändringar utgör ett av de allvarligaste hoten mot människors säkerhet och grundläggande levnadsvillkor. I en globaliserad värld ökar risken för att en ekonomisk kris kan få konsekvenser för det säkerhetspolitiska läget.”

Dessa fakta, som lade om inriktningen och innebar en breddad syn på säkerhetspolitiken, skulle få löpa fram till år 2023 men avbröts i förtid. I den försvarspolitiska inriktningen för 2016-2020¹²

11 Prop. 2008/09:140

12 <https://www.regeringen.se/49c857/contentassets/266e64ec3a254a6087e9e413806819/proposition-201415109-forsvarspolitisk-inriktning--sveriges-forsvar-2016-2020>

framgår istället att Sverige ska återuppta planeringen för totalförsvaret, vilket är den verksamhet för att förbereda Sverige för krig.¹³ Totalförsvaret omfattar både militärt och civilt försvar och har inte varit fullt utvecklat sedan kalla krigets slut.¹⁴ Hotbilden som regeringen diskuterar i propositionen 2009 har inte ändrats, tvärtom har klimatproblematiken accelererat och konflikter har trappats upp med militära medel vilket lett till att vi idag har 68 miljoner människor på flykt. Trots detta har Sverige ändrat inriktning till förmån för en återgång mot invasionsförsvar, upprustning och skydd av nationen.

Hotbilden idag är alltså till stor del militarismen själv och idéer om att våld och vapen skapar säkerhet. Inte enbart för att vapen varje dag dödar människor och tvingar folk på flykt eller för att hot om våld står i vägen för utveckling, utan för att föreställningen om att detta är säkerhetspolitik tillåts stå i vägen för det vi verkligen behöver, den mänskliga säkerheten med en analys som svarar upp mot allt ifrån klimathot till våldet i hemmet.

Feministiskt initiativ verkar för:

- Utveckling av global mänsklig säkerhet, bort från föreställningar om militär säkerhet. Det förutsätter stopp för militär upprustning, ett aktivt nedrustningsarbete, stopp för vapenexport och omställning av krigsmaterielproduktion till civil produktion.
- En omrustning från ett militärt territorialförsvar till en mer effektiv beredskap för alla typer av kriser och samhällshot.
- För att hitta hållbara vägar framåt i omställningen från militär till mänsklig säkerhetspolitik avsätter Feministiskt initiativ 300 miljoner kronor om året i vår statsbudget till forskning, utredningar och andra insatser som handlar om framtagande av kunskap och metoder för mänsklig säkerhetspolitik.

Militariseringens byggstenar

För att skifta perspektiv från det militära till det mänskliga behövs en förståelse för hur det militarismen är uppbyggd. En av världens främsta forskare på militarism, Cynthia Enloe, har beskrivit militariseringen som en process som främst sker i den civila sfären, inte den militära. Om det enbart handlade om militärer skulle det vara relativt enkelt, men militarisering enligt Enloe, sker främst i fredstid. Det är sättet vi tänker på och hur vi ser på världen, som är militariserat. Vad du känner stolthet över. Vad du känner rädsla inför. Vad du känner solidaritet med. Allt detta är en del av militariseringen.

Enloe talar om ett paket av byggstenar och antaganden som ofta börjar med ett antagande om att världen naturligt är en farlig plats. Det går ju att argumentera för på många vis, men har du accepterat det är du öppen för nästa antagande – att det är naturligt att ha fiender, och vidare att det i vissa fall krävs våld som en nödvändig handling. Detta kan logiskt leda fram till att det är normalt att ha en militär, och så som det ser ut på många håll – att det till och med krävs att landet har en militär för att få en plats i säkerhetsrådet (exempelvis Japan) eller tas på allvar (exempelvis Haiti).

Det som är lockande i militarismen är att det är så enkelt att föreställa sig scenariot. Det är tryggt och bekvämt att fortsätta se på militären som en instans som kan agera och göra något konkret.

13 <https://www.msb.se/sv/Insats--beredskap/Totalforsvar/>

14 <http://manskligsakerhet.se/2018/05/08/pa-vag-mot-ett-omodernt-totalforsvar/>

Trots att ingen hittills krigat sig till fred ses icke-militära lösningar ofta som icke-agerande. Men som Josefin Karlsson, dåvarande generalsekreterare i IKFF, sagt; "Att bomba något är inte samma sak som att göra något".

Mänsklig säkerhet fri från nationalism

Ingen av byggstenarna ovan har uppenbart att göra med kön, men de är "könade" enligt Enloe. Maskulinitet ska beskydda och maskulina män ska stå upp och skydda kvinnor och barn. Nästa steg i dessa antaganden är att beskyddare behöver veta saker om världen, medan de som ska skyddas inte behöver veta något. Detta ger i sin tur en kraftig obalans i värde och hur kunskap och uppgifter fördelas.

Nationalism, militarism och antifeminism går hand i hand och motverkar arbetet mot mäns våld mot kvinnor – också i Sverige. Historiskt har Kvinnan som symbol för moderlighet och nationell gemenskap hyllats, samtidigt som verkliga kvinnor saknat medborgerliga rättigheter och för nationens bästa utsatts för systematiska övergrepp i form av till exempel tvångssteriliseringar.¹⁵ Nationalism gör kvinnors kroppar till symboler och slagfält. Nationalism erbjuder män en möjlighet att inta en hjälteposition som de som ska skydda nationens kvinnor och barn från de andra männen samt från allt som förknippas som främmande, nationens inre och yttre fiender.¹⁶

Kön är djupt förankrat i militariseringen och en stor utmaning är att kunskap om detta inte erkänns inom den etablerade politiken. Konsekvenser av militariseringen är att mäns makt över kvinnor och barn förstärks. Kvinnor och flickor porträtteras som offer som ska skyddas och inte som aktiva aktörer. Militariseringens mekanismer hjälper till att upprätthålla patriarkala strukturer och vice versa.

År 2000 antog FN:s säkerhetsråd, efter stora påtryckningar från civilsamhället, resolution 1325 eller "FN:s säkerhetsråds agenda för kvinnor, fred och säkerhet". I grunden handlar denna om att förebygga och stoppa krig samt öka fred, genom att öka kvinnors makt i fredsprocesser. Agendan för kvinnor, fred och säkerhet innebär ett nytt sätt att se på konflikt, fred och säkerhet. Den öppnar upp för frågor som: Vems säkerhet prioriteras vid militära lösningar på konflikter? Upplever män och kvinnor konflikt olika och i så fall varför? Hur skapas hållbar fred?

Kvinnor utsätts för oproportionerligt mycket våld under krig. Våld används som en krigsstrategi för att nå olika mål. Våldtäkter används av militärer och väpnade grupper för att splittra samhällen, fördriva människor och visa makt. Våldtäkter och våld mot kvinnor hänger ihop med idéer om att män ska "erövra fiendens kvinnor". Det handlar alltså i stor utsträckning om att förnedra männen i fiendegruppen, att visa deras oförmåga att skydda "sina" kvinnor.¹⁷

Resolution 1325 är ett exempel på hur både framsteg tas men också hur även dessa kan militariseras. Många aktörer använder denna som att det handlar om antal kvinnor i olika organisationer, institutioner eller processer. Försvarsmakten visar hur de efterlever resolutionen genom att visa hur många fler kvinnor som nu blir soldater istället för att bredda perspektivet om kvinnor, fred och säkerhet och ändra analysen till att arbeta mer konfliktförebyggande och fredsbyggande. Med den ändrade inriktningen från ett insatsförsvar till ett totalförsvar ges

15 Eduards 2012, <https://www.adlibris.com/se/bok/kroppspolitik-om-moder-svea-och-andra-kvinnor-9789173899253>

16 Enloe 2000, <https://books.google.co.uk/books/about/Maneuvers.html?id=kTaa79pyr7EC>

17 https://ikff.se/wp-content/uploads/2014/07/Grejen-med-1325_web.pdf

mänsklig säkerhet och resolution 1325 mindre utrymme till förmån för statens säkerhet som ska skyddas med militära medel. En återgång till ett traditionellt synsätt som för med sig ett "manligt krigarideal" som i sig är en motsättning till mänsklig säkerhet.

Kvinnors inkludering i fredsprocesser är en strategisk fråga. Ett starkt inflytande från kvinnor behövs i varje fredsprocess för att skapa legitimitet, ägandeskap och hållbarhet. Inför 2018 lade regeringen 192 miljoner till freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet med tio miljoner kronor för en satsning på fredsdiplomati.

Feministiskt initiativ vill:

- Lägga till ytterligare 250 miljoner kronor och särskilt inrikta dem på stöd till arbete som syftar till att skapa mer inkludering av kvinnor i fredsprocesser.

Vapen och vapenindustri

Vapen kopplas i många samhällen ihop med värden som makt, styrka och kontroll. Vice versa blir makt något som kopplas till vapen och fysisk styrka, och inte till exempelvis nedrustning och förmåga till diplomati. Vapnet blir en statussymbol som i sin tur kopplas till idéer om handlingskraft, där ägandet och användandet av ett vapen blir lika med "lyckad maskulinitet".¹⁸

Vapen stärker den nationella synen på säkerhet, medan det för mänsklig säkerhet är ett hot. Forskning kring vapen, upprustning och dess effekter görs ofta på de som har vapen (huvudsakligen män) och halva befolkningen glöms bort trots att spridning av vapen i ett samhälle har speciella effekter på kvinnors liv. Ofta för att män ofta är de som har vapen, men också för den ökade militariseringen kopplas till en ökad patriarkal struktur.¹⁹

"Spridningen av små och lätta vapen påverkar direkt flickors och kvinnors hälsa, deras sexuella och reproduktiva rättigheter, utbildning, ekonomisk egenmakt och tillgång till mat och vatten. När samhällen militariserar och vapen sprids står flickor och kvinnor inför högre risk att utsättas för hot och våld både i hemmet och i offentligheten. Det finns också undersökningar som visar på kopplingen mellan utländska militärbaser, sexuellt utnyttjande och övergrepp på flickor och kvinnor samt människohandel."

Innan väpnade konflikter bryter ut ökar ofta våldet i samhället, i hemmen och på gatorna. Samtidigt blir könsrollerna snävare, de förstärks och cementeras vilket bidrar till ökat våld mot kvinnor och hbtq-personer.²⁰ Som IKFF:s ordförande i DR Kongo, Annie Matundu Mbambi, har uttryckt det: "En man med en machete kan våldta en kvinna, medan två män varav en med ett maskingevär kan våldta en hel by".

För att driva fram frågan och aktiviteter för global nedrustning och icke-spridning behövs en organisation som samordnar insatser av olika typer.

Feministiskt initiativ vill:

- Inrätta ett Institut för global nedrustning och icke-spridning, med uppdraget att främja Sveriges arbete inom området, och till detta avsätta 300 miljoner kronor om året.

18 Mainstreaming gender for the effective implementation of the UN PoA (2010) av UN Office for Disarmament Affairs, s 4

19 <https://www.concord.se/wp-content/uploads/civsam-utr-pol-2018.pdf>, s 41

20 https://ikff.se/wp-content/uploads/2014/07/Grejen-med-1325_web.pdf

Vapenindustri och vapenexport

I Sverige utvecklades från början vapenindustrin med avsikten att hålla oss neutrala genom att ha en egen vapenproduktion. Den inhemska marknaden blev dock snart för liten varför vi öppnade upp för vapenexport. SAAB som idag dominerar den svenska krigsmaterielexporten drivs och ägs privat av olika investerare och aktörer som vill fortsätta tjäna mer pengar vilket gör att spiralen fortsätter mot mer vapenproduktion och mer vapenexport. Sverige är nu ett av de länder som säljer mest vapen i världen per capita. 2011 toppade vi listan och 2012-2013 låg vi på tredje plats, efter Israel och Ryssland. 2014 hamnade Sverige på fjärde plats på listan över de stater som säljer mest större konventionella vapensystem per person.²¹

Under 2016 exporterade Sverige, enligt Svenska Freds sammanställning, krigsmateriel för 1 miljard kronor till 14 icke-demokratier. Samma år beviljade ISP tillstånd för vapenexport till Förenade Arabemiraten för 10,6 miljarder kronor. Det är det högsta exportvärde som beviljats en diktatur på tio år. 2010–2016 exporterades krigsmateriel till icke-demokratier till ett värde av 22,8 miljarder kronor vilket är en ökning med 120 procent jämfört med perioden 2000–2009. Under 2017 sålde Sverige krigsmateriel till ett värde av 11,3 miljarder kronor, vilket är nästan tre gånger mer än under början av 2000-talet. Sverige sålde under 2017 vapen till bland annat Saudiarabien, Förenta arabemiraten, Turkiet och Pakistan.²²

Vapenexporten är det tydligaste exemplet på målkonflikter då den ofta ställs emot och då håller tillbaka vår feministiska utrikespolitik och vår biståndspolitik. I februari 2018 antogs ett skärpt regelverk för svensk vapenexport för att få ett slut på vapenexporten till diktaturer och länder som kränker mänskliga rättigheter. Dock innehåller regelverket, som flera företrädare för fredsrörelsen påpekat²³ många vaga och böjliga formuleringar som möjliggör fortsatt prioritering av vapenindustrins intressen.

Legala och illegala vapen

Det finns en tendens att försöka hantera vapenfrågan i två spår – den legala och den illegala handeln. I en rapport från 2015 konstaterar FN:s generalsekreterare att:²⁴

”Samma vapen – i händerna på regeringsstyrkor eller andra – som varit menade att bidra till stabilitet kan istället bidra till att skapa enormt kaos. Detta kan inträffa när regeringsstyrkor börjar missbruka sina vapenarsenaler, när vapen som sålts enligt regelverk sedan sprids vidare illegalt, eller när illegala vapen förs vidare in till krishärder.”

Små och lätta vapen sprids ofta utan kontroll. Under hösten 2015 rapporterade Amnesty International att IS, eller Daesh, på grund av bristande vapenkontroll fått tillgång till stora vapenarsenaler genom plundrade förråd i Irak. Vapnen kom ursprungligen från Ryssland, Kina, USA och EU-länder.²⁵ Kort sagt – utan legala vapen finns inte heller illegala vapen. Även i Sverige finns problem med ökad tillgång till vapen, vilket enligt polisen är en orsak bakom ökade dödsskjutningar. Mer om det under nästa tema i rapporten.

21 www.svenskafreds.se/sites/default/files/per_capita.pdf

22 www.ikff.se

23 <https://www.svd.se/risk-att-sverige-fortsatter-salja-vapen-till-diktaturer>

24 https://ikff.se/wp-content/uploads/2016/07/Grejen-med-sm%C3%A5-och-l%C3%A4tta-vapen_WEB.pdf, Small Arms and Light Weapons: Report by the Secretary-General, FN:s säkerhetsråd 27 april 2015 (S/2015/289). Citat s.2.

25 Taking stock: The arming of the Islamic state (2015), Amnesty International

Kärnvapen

"Att utmana kärnvapen är att utmana patriarkatet." Så skrev företrädare för den globala kampanjen International Campaign to Abolish Nuclear Weapons, ICAN, som tilldelades Nobels fredspris 2017.²⁶

Efter ett tal 2009 där Barack Obama som dåvarande president i USA talade om att skapa en kärnvapenfri värld anklagades han för att "kastra nationen". Ytterligare ett tydligt exempel på hur upprustning, vapen och maskulinitetsnormer hänger ihop och vad som sker när de utmanas. USA:s nuvarande president, Donald Trump, provocerar istället medvetet andra kärnvapenmakter med befängda uttalanden för att visa på sin makt och maskulinitet.

Som ett antal forskare och nobelpristagare sagt: "en liten grupp länder med en minoritet av världens befolkning insisterar på rättigheten att med kärnvapen förstöra livet för alla andra på jorden".²⁷

ICAN, med alla sina medlemsorganisationer spelade en avgörande roll i det som skedde den 7 juli 2017, då en majoritet av FN:s medlemsstater, däribland Sverige, antog världens första kärnvapenförbud. Avtalet förbjuder alla länder att utveckla, testa, äga, producera, tillverka, förflytta och inneha, använda eller hota om att använda kärnvapen. Kärnvapenstaterna måste även förbinda sig till att förstöra sina kärnvapen enligt en legalt bindande och tidsbunden plan.²⁸

Nu behöver avtalet ratificeras för att träda i kraft. Sverige, som gärna framstår som en humanitär stormakt med en långtgående jämställdhet, har fortfarande inte ratificerat avtalet trots att det varit öppet i snart ett år. Feministiskt initiativ har tillsammans med Vänsterpartiet och Miljöpartiet ställt sig bakom en ratificering, nu är det upp till övriga att våga utmana patriarkatet genom att göra det uppenbara för den mänskliga och globala säkerheten – förbjud kärnvapen.

Upprustningens konsekvenser

I regeringens budget år 2018 läggs nästan 35 miljarder på förbandsverksamhet och beredskap. Det är en ökning med nära 10 miljarder sedan bara två år.

Militarismens väg, med ständigt ökande försvarskostnader, skapar rustningsspiraler som dränerar varje lands statsbudget, särskilt i utvecklingsländerna men också i Sverige. Miljardrullning till militären åter upp nödvändiga satsningar i civilsamhället. Resurser behövs i dag för att försvara mänskliga rättigheter och säkra demokratin i vardagen. Miljarder står mot varandra. Försvar står mot förlösning, militär mot miljö, värnplikt mot vård, arméutbildning mot arbetsmarknadsutbildning, luftvärn mot lärare, osv. Det gäller i världen och det gäller i Sverige.

En feministisk säkerhetspolitik ska motverka orsaker till väpnade konflikter som fattigdom, ojämn resursfördelning, förtryck, marginalisering, maktlöshet och ojämlikhet. Militär upprustning stjäl i dag resurser från social upprustning. Militär kapprustning står mot ökad välfärd och globala satsningar på miljömål och hållbar utveckling. I stället för att arbeta förebyggande och skapa trygghet för människor och samhällen agerar vi försent, med militära medel, vilket skapar en våldsspiral istället för säkerhet.²⁹ Fokus borde ligga på hur vi bygger fred, hanterar klimatproblem

26 <http://www.dagensarena.se/opinion/ican-att-utmana-karnvapen-ar-att-utmana-patriarkatet/>

27 <https://www.dn.se/debatt/darfor-bor-sverige-saga-nej-till-karnvapen/>

28 <https://www.concord.se/wp-content/uploads/civsam-utr-pol-2018.pdf>

29 https://ikff.se/wp-content/uploads/2014/07/Grejen-med-1325_web.pdf

och arbetar förebyggande mot militarism? Vem blir säkrare med ytterligare tio miljarder till upprustning och invasionsförsvar?

Det har skett en snabb mångmiljardökning i denna budgetpost och vi vill motverka ytterligare ökning som föreslås. Feministiskt initiativ vill:

- Avsätta medel motsvarande nivån år 2016 och sedan successivt minska dessa. Samhällets tilldelning av resurser ska vara behovsprövade och prioriteringar ska inte styras av tradition eller rädsla.
- Spara in drygt 14 miljarder på Försvarsmaktens anslag i budgetpropositionen 2018 som ett första steg mot att skapa en fredsmakt istället för en försvarsmakt.
- Avskaffa den nyligen återinförda militära värnplikten och istället satsa på en frivillig civil utbildning i krisberedskap via Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap (MSB).

Kvinnofrid och allas rätt till skydd från våld i vardagen

Mönster och omfattning

Generellt har utövandet av våld i Sverige minskat över tid, särskilt dödligt våld och fysisk misshandel i det offentliga rummet.³⁰ Ungefär lika många män som kvinnor har erfarenhet av att utsättas för våld, enligt den största omfångsundersökning vi har gällande kvinnor och män, dock ser utsattheten mycket olika ut.³¹ Män utsätts oftare för fysiskt våld i det offentliga rummet, samt för dödligt våld. Antalet dödsskjutningar har fördubblats sedan 2011. I majoriteten av fallen är det relaterat till annan kriminalitet och i de flesta fall är såväl förövare som offer män i 20-årsåldern.³² Män mellan 15 och 29 år skjuts ihjäl i Sverige tio gånger oftare än i Tyskland, ett land som haft liknande mönster av invandring som Sverige. En viktig orsak till skillnaden antas vara Tysklands hårdare vapenlagar.³³

Kvinnor utsätts oftare för sexuellt våld, samt för våld i nära relationer, från familjemedlemmar eller under och efter separation. I familjen och de nära relationerna tenderar våldet att vara upprepat och systematiskt och flera typer av våld att förstärka kontrollen över den utsatta - fysiskt, sexuellt, psykiskt och ekonomiskt - inte sällan samtidigt. Våld i namn av heder utövas i huvudsak mot flickor och kvinnor, men även pojkar och män kan utsättas. Den största risken för kvinnor att mördas är i samband med separation. En genomgång av de senaste sex årens dödliga våld mot närstående eller tidigare närstående visade att 95 procent av offren var kvinnor och 98 procent av förövarna var män. I knappt 15 procent av fallen fanns hedersmotiv eller indikationer på hedersmotiv.³⁴

I de allra flesta fall är våldet mellan närstående eller tidigare närstående känt av myndigheter eller olika professionella. Kvinnan har oftast sökt hjälp, polisanmält, ansökt om besöksförbud eller på

30 <https://www.forskning.se/2016/02/08/valdet-minskar-trots-fler-anmalningar/>

31 NCK 2014, http://kunskapsbanken.nck.uu.se/nckkb/nck/publik/fil/visa/418/NCK-rapport_prevalens_Vald_och_halsa_www.pdf

32 <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/siffrorna-visar-kraftig-okning-av-dodsskjutningar> <https://www.svd.se/darfor-dor-tio-ganger-fler-unga-i-sverige-an-i-tyskland>

33 <https://www.dn.se/nyheter/sverige/ny-studie-sveriges-sjutvapenvald-bland-unga-man-extremt-i-europa/>

34 Socialstyrelsen 2018a, <http://www.socialstyrelsen.se/nyheter/2018/flera-allvarligabrister-ifall-darbarnochvuxnadortillfoljdavbrott>

andra sätt signalerat våldsutsatthet.³⁵ Enligt en aktuell kartläggning av Socialstyrelsen har samtliga offer för dödligt våld i nära relation 2016 och 2017 tidigare sökt hjälp, ibland vid upprepade tillfällen.³⁶

Vad gäller barn har förbudet mot aga haft normskapande effekt och andelen som misshandlas hemma har sjunkit över tid.³⁷ Ungefär var tionde barn har någon gång utsatts för direkt våld i sin familj och var tjugonde utsätts ofta. Det finns en stor överlappning mellan att exponeras för våld mellan de vuxna - i typfallet pappas våld mot mamma - och att själv utsättas direkt. Ett barn som ser mamma bli slagen har femton gånger så hög risk att själv utsättas för fysiskt våld.³⁸ Barn med kroniska sjukdomar, funktionsnedsättningar, samt barn vars föräldrar är sjukskrivna eller arbetslösa är överrepresenterade vad gäller barnmisshandel.³⁹

Det är svårt att bedöma om förändringar över tid vad gäller sexuellt våld - detta av flera skäl. Dels är detta en typ av våld som kan vara särskilt svår även för den som utsätts att identifiera som våld. I majoriteten av våldtäkter gör den utsatta inte motstånd, utan fryser till - så kallad **frozen fright**. Att inte ha gjort aktivt motstånd innebär ibland att den utsatta lägger skulden på sig själv och delvis ursäktar förövaren. Att ha rätt till sin egen kropp är i ett historiskt perspektiv nytt. Exempelvis var våldtäkt inom äktenskapet okänt som begrepp fram till 1965. Du förväntades som gift vara tillgänglig och din make kunde inte åtalas.

En ökad medvetenhet om rätten till kroppslig integritet och sexuellt självbestämmande har bidragit till att anmälningarna om våldtäkt ökat. Även det som tidigare mest sågs som dåligt sex och tråkiga men oundvikliga erfarenheter uppfattas nu av allt fler som brott och som något du har rätt att slippa utsättas för. Som forskning visat har ett offentligt samtal om dessa frågor, och inte minst feministiska perspektiv, varit avgörande för att få fler att våga berätta och att söka hjälp.⁴⁰

Slutligen är det viktigt att veta att sexualbrottslagstiftningen har förändrats flera gånger under de senaste decennierna, vilket dels försvårar jämförelser över tid och dels försvårar jämförelser med andra länder. Vad som juridiskt och på andra sätt definieras som våldtäkt, övergrepp, utnyttjande, trakasserier eller ofredande har ändrats över tid och skiljer sig åt mellan olika länder. Exempelvis visar den största EU-studien med svar från 42 000 kvinnor från 28 länder att Sverige (81 %) ligger i topp när det gäller utsatthet för sexuella trakasserier och på tredje plats (46 %) när det gäller utsatthet för fysiskt och sexuellt våld. Utsattheten i många andra länder är troligen (mer) underrapporterad.⁴¹

35 Strandell 2014, <https://tryggaesverige.org/dodligt-vald-mot-kvinnor-i-nara-relation-ny-kartlaggning>

36 Socialstyrelsen 2018b, <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/20860/2018-1-37.pdf>

37 Diesen & Diesen 2013, <https://www.bokus.com/bok/9789139017097/overgrepp-mot-kvinnor-och-barn-den-rattsliga-hanteringen/>

38 Eriksson et al 2005, <http://policy.bristoluniversitypress.co.uk/tackling-mens-violence-in-families>

39 Annerbäck et al 2010, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1651-2227.2010.01792.x>

40 Carlsson 2009, <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/19727>

41 FRA 2014, <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-results-glance>

#Metoo - en fråga om mänsklig säkerhet

Uppropet #Metoo, som blev en global rörelse med många miljoner deltagare, skapades för över tio år sedan av den afroamerikanska aktivisten Tarana Burke, som arbetar med stöd till kvinnor och barn som överlevt sexuellt våld, men spreds över världen först sedan skådespelaren Alyssa Milano använde hashtagen. Berättelserna handlar om allt från mer vardagliga erfarenheter som ovälkomna närmanden och trakasserier, till de allra grövsta övergreppen av tortyr, incest och gruppvåldtäkter. Rätten till kroppslig integritet och sexuellt självbestämmande är en fråga om mänsklig säkerhet. Mellan vardagsrädslan och dödsskräcken finns en glidande skala.

I förhållande till folkmängd är Sverige det land i världen där #Metoo fått störst genomslag, med flest engagerade och med ett sjuttioal branschspecifika upprop som tillsammans samlat många tiotusentals berättelser.⁴² Många av berättelserna visar hur ekonomisk underordning och osäkra arbetsvillkor kan förstärka utsattheten. Utöver branschupprop finns dessutom exempelvis #slutvillkorat, för kvinnor med normbrytande funktionalitet eller funktionsnedsättning, #utanskyddsnät och #intedinhora, för flickor, kvinnor och transpersoner med erfarenhet av drogberoende, kriminalitet och prostitution, samt #underytan för flickor och kvinnor utsatta för förtryck och våld i namn av heder, #bortabramenhemmavärst som vittnar om sexuellt våld i hemmet och flera andra upprop för specifika sammanhang.

Många finner lättnad och kraft i att berätta och att ta del av andras erfarenheter. Vid ett samtal som Fi Stockholm anordnade mellan representanter för flera av uppropen och Gudrun Schyman berättade en kvinna från #utanskyddsnät om att ingen behandling eller terapi som hon någonsin fått i sitt liv varit så helande, som att delta i #Metoo.

Tiotusentals har delat med sig av sina berättelser, men endast någon handfull har pekats ut som förövare, inte dömts men fått vissa negativa konsekvenser till följd av anklagelser om övergrepp. Det faktum att förövaren inte namnges i de allra flesta av dessa berättelser visar att motivet att berätta ytterst sällan handlar om hämnd.

För det andra visar det på rättssystemets brister i att hantera sexualiserat våld, för den som inte tidigare insett dessa brister. De allra flesta fall anmäls inte och många som nu delat med sig av berättelser har aldrig tidigare talat om detta. En omvittnad anledning till att avstå från anmälan är svårigheterna att få upprättelse inom detta system. Extremt få fall leder till fällande dom. Antalet anmälningar ökar nu, vilket är positivt eftersom det sannolikt tyder på att fler inser att vad de varit med om var övergrepp och inte deras eget fel.

Att tala högt om sexism och övergrepp på arbetet har ofta ett högt pris. Inte sällan får den som utsätts, eller som talar om andras utsatthet, betala genom att bli misstrodd och tystad, inte få uppdrag, bli flyttad på. Ett fall som fick stor internationell uppmärksamhet var när den ständige sekreteraren för Svenska Akademien, Sara Danius, fick avgå efter att hon till slut tog på allvar uppgifter om övergrepp och trakasserier som enligt många vittnen ska ha pågått i decennier.⁴³ Utpekad förövare är den till Akademien närstående kulturprofilen Jean-Claude Arnault, som nekat till alla anklagelser, hyllats och försvarats av flera andra ledamöter, men som i skrivande stund står åtalad för två fall av våldtäkt.⁴⁴

42 <https://www.genus.se/nyhet/svensk-metoo-rorelse-storst-i-norden/>

43 <https://www.nytimes.com/2018/04/12/world/europe/sara-danius-swedish-nobel-scandal.html>

44 <https://www.metro.se/artikel/kulturprofilen-jean-claude-arnault-atalas-for-valdtakter>

Metoo-uppropen har enats om sju krav, som alla också drivs av Feministiskt initiativ.⁴⁵

- Metoo-uppropens expertis i statliga utredningar.
- Sex-, samlevnads- och samtyckesundervisning som obligatoriskt ämne i utbildningar för förskole- och skolpersonal.
- Nationell visselblåsarfunktion för landets skolor.
- Obligatorisk utbildning kring sexuellt våld för poliser, jurister, socionomer och vårdpersonal.
- Riktade anslag till vården och kvinnojouren för skydd, verksam psykologisk behandling och medicinsk vård för fysiska skador till alla som utsätts för sexualbrott, våld i nära relationer och förtryck i hederns namn.
- Skärpta krav på aktiva åtgärder och rapportering i arbetslivet.
- Utred fler anmälningar om sexuella trakasserier i arbetslivet.

Utöver dessa har Feministiskt initiativ ytterligare ett flertal förslag som möter dessa problem.

Barnäktenskap och våld i namn av heder

Fram till 2014 var det i Sverige möjligt att få dispens för att gifta sig, även som minderårig. Nu skärptes skyddet mot barnäktenskap och samtidigt infördes även brottet tvångsäktenskap. Fortfarande förs dock varje år minst ett femtiotal ungdomar utomlands för att giftas bort, i typfallet under sommarlovet.⁴⁶ Migrationsverket kunde 2016 identifiera 132 asylsökande minderåriga som redan var gifta när de kom till Sverige, men mörkertalet tros vara stort.⁴⁷ En statlig utredning för att undersöka möjligheterna att stärka även dessa barns skydd mot äktenskap har just avslutats. Regeringen vill liksom Feministiskt initiativ gå ett steg längre än vad utredningen föreslår, och ha ett totalförbud som innebär att barnäktenskap som ingåtts utomlands upplöses i Sverige.

Feministiskt initiativ vill:

- upplösa alla äktenskap där någon av makarna är minderårig. Asylsökande barn som är gifta ska ha status som ensamkommande barn och skyddas från barnäktenskap.
- med förebild från Storbritanniens Forced Marriage Unit (FMU) inrätta en särskild nationell enhet hos Polismyndigheten, med uppdrag att effektivt skydda unga från barn- eller tvångsäktenskap.
- avsätta 310 miljoner under mandatperioden specifikt för att motverka barn- och tvångsäktenskap, bland annat genom mer organiserad samverkan mellan polis, socialtjänst och skola. Den nya polisenheten ska snabbt kunna reagera på en hotbild, förebygga och förhindra, men i de fall en ungdom ändå förs utomlands för att giftas bort - samverka med organisationer i berörda länder, försöka hitta och hämta hem den utsatta.

Barnäktenskap och tvångsäktenskap är relaterade till förtryck och våld i namn av heder. Det råder inom forskningen ingen konsensus varken kring begreppet heder eller närmare om vilka sociala mekanismer och processer som är mest relevanta vid detta våld.⁴⁸ En problembeskrivning som många, så även Feministiskt initiativ, dock ansluter sig till som en utgångspunkt är följande:⁴⁹

45 <https://www.dn.se/debatt/har-ar-valloftena-som-vi-i-metoo-uppropen-vill-se/>

46 Enligt Nationella kompetensteamet mot hedersförtryck fick de kännedom om 56 barn under 2017: <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/smaland/bortforda-barn>

47 <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/132-gifta-barn-i-sverige>

48 NCK 2010 [http://kunskapsbanken.nck.uu.se/nckkb/nck/publik/fil/visa/493/nck-rapport-hedersrelaterat-vald-och-fortryck-2010-1.pdf#__utma=1.587386859.1514395510.1515168406.1515352447.8&__utmb=1.2.10.1529336166&__utmc=1&__utmz=1.1515352447.8.3.utmcsrc=binglutmcn=\(organic\)utmcmd=organic|utmctr=\(not%20provided\)&__utmv=-&__utmk=33553854](http://kunskapsbanken.nck.uu.se/nckkb/nck/publik/fil/visa/493/nck-rapport-hedersrelaterat-vald-och-fortryck-2010-1.pdf#__utma=1.587386859.1514395510.1515168406.1515352447.8&__utmb=1.2.10.1529336166&__utmc=1&__utmz=1.1515352447.8.3.utmcsrc=binglutmcn=(organic)utmcmd=organic|utmctr=(not%20provided)&__utmv=-&__utmk=33553854)

49 Skr.2007/08:39

“Hedersrelaterat våld och förtryck, liksom mäns våld mot kvinnor generellt, har sin grund i kön, makt, sexualitet och kulturella föreställningar om dessa. När det gäller hedersrelaterat våld och förtryck är kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet central och starkt knuten till kollektivet. I hederstänkandet står föreställningar om oskuld och kyskhet i fokus och familjens rykte och anseende ses som avhängigt flickors och kvinnors faktiska eller påstådda beteende.”

Det är oklart hur omfattande problemen är. Socialstyrelsen arbetar just nu med en kartläggning. Enligt en uppskattning utifrån en enkätundersökning år 2009 upplever cirka 70 000 individer i åldern 16–25 år i Sverige begränsningar i förhållande till äktenskap och/ eller att familjen ställer upp villkor för val av partner.⁵⁰

Länge präglades forskningen och samhällsdebatten av en polarisering mellan två perspektiv på frågan: ett kulturellt perspektiv, där särdragen och det kulturellt främmande med detta våld betonades och ställdes mot en idealiserad svensk jämställdhet eller västerländsk demokratisk kultur, respektive ett könsmaktsperspektiv som underströk mäns våld mot kvinnor som en global struktur där våld kan ta sig skilda uttryck men i grunden handlar om kontroll av flickors och kvinnors kroppar och sexualitet.

Småningom kom dock ett tredje perspektiv, det intersektionella, att få allt större genomslag inom forskning. Dessa forskare undersöker hur hedersnormer inverkar på våldsutövning och hur dessa normer kan relateras till samspelade ojämlikheter som kön, klass, rasifiering och status. Förtryckets politiska och historiska kontext betonas, exempelvis betydelsen av politiskt förtryck, krig, flykt, diskriminering och exkludering. Inom den allmänna debatten är detta tredje perspektiv dock fortfarande marginaliserat, och det kulturella dominerar.⁵¹

I tider av oro och ökad ojämlikhet sätter många sitt hopp till auktoriteter och traditionella värderingar. Religiös fundamentalism och nationalism är båda uttryck för detta, som alltid innebär ökat kvinnoförtryck. En starkare välfärd, upprustad socialpolitik och satsningar mot våld generellt, minskad segregation och ökad inkludering är nödvändiga delar av svaret på förtryck och våld i namn av heder.⁵² Inte att öka polarisering och utsatthet genom nedskärningar och avhumaniserande retorik eller utspel om slöjförbud. Men det krävs också mer specifika insatser, bland annat dessa:

- Pedagoger, elevhälsopersonal, kuratorer på ungdomsmottagningar, polis och utredare inom sociala barnvården ges fortbildning om barn- och tvångsäktenskap och andra brott i namn av heder och religion, inklusive riskbedömning.
- Skolans uppdrag för att säkerställa alla barns rättigheter ska utvecklas och tillämpas. I uppdraget ska det ingå att informera alla barn, unga och föräldrar om deras rättigheter.
- Barn och ungdomar som är utsatta för våld och förtryck i namn av heder ska erbjudas möjlighet att byta skola.

50 [http://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/gif-t-mot-sin-vilja.pdf#__utma=1.587386859.1514395510.1515352447.1529337049.9&__utmb=1.1.10.1529337049&__utmc=1&__utmz=1.1515352447.8.3.utmcsr=bing|utmccn=\(organic\)|utmcmd=organic|utmctr=\(not%20provided\)&__utmvl=-&__utmk=235183745](http://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/gif-t-mot-sin-vilja.pdf#__utma=1.587386859.1514395510.1515352447.1529337049.9&__utmb=1.1.10.1529337049&__utmc=1&__utmz=1.1515352447.8.3.utmcsr=bing|utmccn=(organic)|utmcmd=organic|utmctr=(not%20provided)&__utmvl=-&__utmk=235183745)

51 Alinia 2013, <https://www.adlibris.com/se/bok/honor-and-violence-against-women-in-iraqi-kurdistan-9781137367006>
Carbin 2010, [http://www.nck.uu.se/kunskapsbanken/sokresultat-kunskapsbanken/?id=315&librisId=11815970&swepubId=Darvishpour & Lahdenper%C3%A4](http://www.nck.uu.se/kunskapsbanken/sokresultat-kunskapsbanken/?id=315&librisId=11815970&swepubId=Darvishpour%20&Lahdenper%C3%A4) 2014, <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:738392/FULLTEXT01.pdf>, de los Reyes 2003, [http://kunskapsbanken.nck.uu.se/nckkb/nck/publik/fil/visa/206/patriarkala%20enklaver%20eller%20ingemansland.pdf#__utma=1.587386859.1514395510.1529768822.1529833399.14&__utmb=1.3.10.1529833399&__utmc=1&__utmz=1.1529833399.14.5.utmcsr=bing|utmccn=\(organic\)|utmcmd=organic|utmctr=\(not%20provided\)&__utmvl=-&__utmk=75815317](http://kunskapsbanken.nck.uu.se/nckkb/nck/publik/fil/visa/206/patriarkala%20enklaver%20eller%20ingemansland.pdf#__utma=1.587386859.1514395510.1529768822.1529833399.14&__utmb=1.3.10.1529833399&__utmc=1&__utmz=1.1529833399.14.5.utmcsr=bing|utmccn=(organic)|utmcmd=organic|utmctr=(not%20provided)&__utmvl=-&__utmk=75815317)

52 Darvishpour 2018, <https://www.etc.se/debatt/det-kravs-antirasistisk-feminism-att-bekampa-hedersfortryck>

- Begreppet närstående i kriterierna för brottsrubriceringarna grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning (som avser upprepade kränkningar) ska uttryckligen inkludera släktingar och andra personer i den utsattas nätverk, samt kunna tillämpas även vid kollektivt utövat våld. Straffet för fridskränkingsbrotten ska höjas till minst ett års fängelse.

Rättsväsende, straffrätt, barnrätt och familjerätt

Mäns våld mot kvinnor etablerades som maktfråga och ett politikområde i Sverige först under 1900-talets sista decennier. Det var då det började representeras som ett samhällsproblem. En milstolpe i denna utveckling är att misshandel mot kvinnor från 1982 faller under allmänt åtal – en förändring som uttalat syftade till att straffrättsligt motverka mäns våld mot kvinnor i nära relationer. 1988 kom lagen om besöksförbud för att öka kvinnors möjlighet till skydd från förföljelse. Kvinnovåldskommissionen som tillsattes 1993 innebar ett radikalt skifte i statens syn på våld, som där ses som relaterat till skillnader i makt mellan kvinnor och män och som ett sätt att utöva kontroll.⁵³

Intentionen med instiftandet av brottsrubriceringarna **grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning** 1998 var att fånga det systematiska ofredandet och kränkandet av integriteten i handlingar som var för sig inte nödvändigtvis var att beteckna som grova, istället för att straffrättsligt lägga fokus på enskilda våldshandlingar. Tanken var att synliggöra det könsspecifika i brottet och att fånga den våldsutsattas hela livssituation. Grov kvinnofridskränkning innebär att våldshandlingar och kränkningar ska vara upprepade och pågå över tid. Fysiskt, psykiskt, sexuellt och ekonomiskt våld kan förekomma i samma relation.⁵⁴

Juristerna Christian och Eva Diesen (2013) med kollegor analyserade under 15 års tid den rättsliga hanteringen av våldtäkt, övergrepp mot barn, kvinnomisshandel inom relation samt barnmisshandel, baserat på 10 000 förundersökningar och 2000 domar i Sverige samt svenska och internationella prevalensstudier. Forskarna menar att införandet av brottsrubriceringarna grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning väsentligt ökat möjligheterna att lagföra seriemisshandlare. Åtalsfrekvensen ökar fyra gånger och utredningarnas kvalitet är bättre när dessa rubriceringar används istället för rubriceringen misshandel.

Vidare betonar de att kontaktförbud används för sällan, att utredningarna vad gäller våld mot kvinnor i nära relation blir bättre, men att det dramatiskt ökande antalet anmälningar innebär resursbrist. Den ökade belastningen kan innebära att polisen får allt svårare att göra så bra utredningar som de skulle vilja, menar Diesen och Diesen. Att dessa utredningar inte prioriteras är ett fortsatt stort problem, som innebär att det kan ta flera år från anmälan till dom.⁵⁵ Problemet med den låga benägenheten att bevilja kontaktförbud tas även upp i underlaget till Jämställdhetsutredningen 2015:86, om våld. Ansökningarna om kontaktförbud har ökat stort på tio år, men andelen som beviljas minskat.

Mari Brännvall undersöker i sin avhandling kvinnors syn på polisanmälan och deras interaktioner med det straffrättsliga systemet när de tar sig ur mäns våld i nära relationer. En nedlagd förundersökning eller friande dom kan av både kvinnan och förövaren ses som ett legitimerande av

53 Burman 2007, <https://www.adlibris.com/se/bok/straffratt-och-mans-vald-mot-kvinnor-om-straffrattens-formaga-att-producera-jamstalldhet-9789176786499>, Wendt Höjer 2002, <http://libris.kb.se/bib/8717050>

54 Burman 2007

55 <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/lang-och-utsatt-vantan-for-misshandlade-kvinnor>

våldet. Brännvall drar slutsatsen att rättssystemet visserligen genomför satsningar för att motverka mäns våld mot kvinnor, men att dess konkreta hantering av våldet kan ha motsatt verkan, vilket i förlängningen återskapar könsojämlikhet.⁵⁶

Från det nya millenniet märks en paradoxal utveckling i att samtidigt som det fysiska våldet i familjen har synliggjorts inom straffrätten, har förändringar inom andra delar av välfärdsstaten gjort det svårare för våldsutsatta mödrar och barn att skyddas från våld.⁵⁷ En avgörande förändring är vårdnadsreformen från 1998, som gjorde det möjligt att efter separation besluta om gemensam vårdnad mot en förälders vilja, något som numera ofta görs trots uppgifter om våld eller att en förälder är dömd för brott mot den andra föräldern eller barnet.⁵⁸ Barn som vill ha kontakt med en frånvarande förälder har inga legala rättigheter att kräva umgänge, medan barn själva däremot kan tvingas till umgänge.⁵⁹

En analys av samtliga fall från tre olika tingsrätter under två års tid visade att riskbedömning gjordes i knappt hälften av fallen med uppgifter om fysiskt eller sexuellt våld, trots att riskbedömning alltid ska göras.⁶⁰ Det saknas stöd i forskning för den utbredda idén att mödrar ofta har falska anklagelser om våld och uppmanar barn att ljuga om våld. Tvärtom tyder många studier på att utsattheten snarare är underrapporterad - även vid tvist om vårdnad eller umgänge.⁶¹

Konsekvenserna av att denna myt fortsätter att tillämpas som norm inom rättsväsendet är allvarliga för våldsutsatta. Juristen Eva Diesen visar i en granskning att åklagare är mycket mindre benägna att väcka åtal i brottmål om mamman är eller varit inblandad i vårdnadstvist. Bli det ändå en process framhålls hennes "tvivelaktiga trovärdighet".⁶² I vårdnadstvisten kan en polisanmälan om våld ses som ett undergrävande av trovärdigheten och som en bristande förmåga att samarbeta. I de allra flesta fall där förövaren ändå är dömd för våldsbrott bortses från det i den familjerättsliga processen. Den som polisanmäler våld och samtidigt försöker skydda sig och barnen genom ensam vårdnad eller begränsat umgänge har således sämre chanser i bägge processerna.

Feministiskt initiativ verkar bland annat för:

- Att skyddet för personer som utsätts för hot om våld ska stärkas, genom att efterlevandet av kontaktförbud skärps. För förövare som dömts till kontaktförbud för våld mot partner ska fotboja utfärdas.
- Att en person som dömts för våldsbrott ska kunna dömas både till fängelse och behandling samtidigt.
- Att straffet för grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning höjs till minst ett år. Förövare som nekar eller avbryter erbjuden behandling bör få sitt straff förlängt, särskilt om förövaren har minderåriga barn.

56 Brännvall 2016, <http://muep.mau.se/handle/2043/21100>

57 Eriksson 2003, <http://libris.kb.se/bib/9255478>

58 Barnombudsmannen 2005:02, Bruno 2016, <http://uu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A878656&dswid=7520>, Jonhed 2016, <http://oru.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A914439&dswid=1202>

59 Röbbäck de Souza 2012, <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/28453>

60 Bruno 2015, https://www.researchgate.net/publication/280642989_Contact_and_Evaluations_of_Violence_An_Intersectional_Analysis_of_Swedish_Court_Orders

61 Trocmé & Bala, <http://www.leadershipcouncil.org/docs/Trocme.pdf> Bagshaw et al 2010, https://researchonline.jcu.edu.au/16852/3/16852_Bagshaw_et_al_2010.pdf

62 Diesen 2016, <https://www.roks.se/sites/default/files/2017-03/Va%CC%8Ald%20och%20va%CC%8Ardnad%20slutlig%20version.pdf>

- Att gemensam vårdnad efter separation ska vara möjligt mot en förälders vilja endast i undantagsfall och efter en ordentlig riskbedömning och barnkonsekvensanalys. Finns substantiella tecken på våld eller övergrepp ska gemensam vårdnad i princip vara utesluten.
- Att en person som har kontaktförbud inte samtidigt ska ha möjlighet till umgänge med den skyddades och sina gemensamma barn.

Socialtjänst, kvinnojourer, skydd och stöd

2007 antog regeringen [Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck och våld i samkönade relationer](#). Handlingsplanen innehåller 56 uppdrag till 13 myndigheter. Socialtjänstens särskilda ansvar att ge skydd och stöd är där tydliggjort. Enligt en utvärdering av handlingsplanens effekter har kunskaperna om våld ökat bland relevanta professionella. Fokus har varit på utbildningsinsatser, som dock i många fall har varit tillfälliga. Effekterna för våldsutsatta verkar mer oklara.⁶³

Kommunernas kvinnofridsarbete är enligt en aktuell granskning ostrukturerat, lågt prioriterat och lever sällan upp till socialtjänstlagen.⁶⁴ Bland annat saknas långsiktiga överenskommelser med kvinnojourer och finansiering. Allvarliga konsekvenser av dessa brister är när våldsutsatta kvinnor och barns rättigheter till bostad och skolgång inte tillgodoses. Varannan kommun (48 %) saknar en analys såväl av omfattning av våldet i kommunen som hur behovet av stöd och skydd ser ut. Varannan kommun (49 %) erbjuder inte våldsutsatta stöd att få mer långsiktig bostad, trots att de enligt Socialtjänstlagen bör. Var fjärde kommun (25 %) beviljar inte insatser till barn under 18 år om inte båda vårdnadshavare (vilket i fall av våld i nära relation ofta inkluderar förövaren) godkänner, trots att lagen ändrats så att detta numera är möjligt. I var sjunde kommun (14 %) saknas helt någon som arbetar med frågorna. För den kraftigt våldsutsatta gruppen kvinnor med missbruk, kan bara en handfull kommuner erbjuda kvinnojour.

Veronica Ekström analyserar i sin avhandling hur socialtjänsten tolkar, omförhandlar, anpassar och hanterar våldsutsatta kvinnors behov inom socialtjänstens institutionella ramar och socialarbetarnas handlingsutrymme. Ett viktigt resultat är att det skiljer sig stort mellan olika kommuner vilka villkor och trösklar som sätts upp för våldsutsatta. Ekström visar att det bland dem som arbetar specifikt med kvinnofrid ofta finns ett stort engagemang, men samtidigt en frustration över att inte kunna erbjuda det stöd som behövs, särskilt vad gäller bostad. Det kan också finnas ett motstånd från andra inom organisationen, som har lägre kunskap inom området.⁶⁵

Regeringen har nyligen antagit en nationell strategi för att motverka våldet. Den ingår i skrivelsen "Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid".⁶⁶ Bland annat har regeringen beslutat att ändra i examensbeskrivningarna i högskoleförordningen så att kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer ingår i utbildningar för fler yrkesgrupper, och om att avsätta medel för kompetensutveckling för relevanta professionella. Det är krav som Feministiskt initiativ länge drivit.

Fi menar att feminism krävs i kampen mot våldet. Feministiska män som engagerar sig mot våldet och står upp mot sexism, också i enkönade manliga rum, behöver bli fler. Fi arbetar politiskt för

63 SOU 2015:86

64 Unizons Kvinnofridsbarometer 2017, http://unizon.se/sites/default/files/media/unizons_kvinnofridsbarometer_2017.pdf

65 Ekström 2016, <http://liu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A957007&dswid=2190>

66 Skr. 2016/17:10

etablerandet av ett breddat säkerhetsbegrepp; Att frihet från våld i vardagen erkänns som en fråga om säkerhet och att de medel som avsätts motsvarar omfattningen av problemet.

Feministiskt initiativ verkar för:

- En radikal omfördelning från militär säkerhet till mänsklig säkerhet. Framför skydd av nationella gränser prioriterar vi skydd för våldsutsatta, behandling av förövare och utsatta och förebyggande arbete.
- Att skyddade boenden blir en lika självklart del av välfärden med lika långsiktig finansiering som exempelvis räddningstjänsten. Det ska finnas skyddade boenden för våldsutsatta med särskilda behov, exempelvis av tillgänglighet, möjlighet att ta med husdjur eller med beroendeproblematik eller förhöjd hotbild.

Asyl och säkerhet för människor på flykt

Rätten att söka asyl – en kort historik

Migration och flykt är intimt förknippad med mänsklighetens historia. Ismannen Ötzi tros ha varit på flykt innan han dog i sviterna av ett sår från en pil för över 5000 år sedan. Uttåget ur Egypten är en central del av judarnas historia och behandlas i Andra moseboken. Utvandrarerna av Wilhelm Moberg tillhör det svenska språkets stora klassiker. Sveriges kultur, språk och befolkning bär tydliga spår av invandring, från finländare, romer, valloner, judar, med flera.⁶⁷ Ändå behandlas migration i vår tid som något främmande för Sverige och invandringens och utvandringens betydelse för Sverige osynliggörs.

Ordet asyl är ett låneord från antikens grekiska asylon och betyder okränkbar plats eller fristad. Att söka asyl är något som har förekommit så länge det har funnits naturkatastrofer, krig och svält. Tempel och kristna kyrkor har i alla tider fått tjäna som tillflyktsorter och Europas historia har präglats av folkvandring. Morisker och hugenotter är två folk vars öden präglades av fördrivning och flykt. Judarna och romerna har gång på gång tvingats bort från sina hem och fått söka trygghet på annan plats, ofta tillfälligt. Professor Dick Harrisson skriver om 1900-talets båda världskrig och hur de tvingade miljontals människor på flykt.⁶⁸ I Sverige minns vi gärna Raoul Wallenbergs insatser⁶⁹ och de Vita bussarna⁷⁰ är ett lärande exempel på hur humanism kan rädda liv även när förutsättningarna verkar hopplösa.

FN:s flyktingkommissarie, UNHCR, grundades i kölvattnet av Andra världskriget när miljoner människor befann sig på flykt. Föregångaren till FN, Nationernas förbund, hade redan innan Andra världskriget (och som en följd av Första världskriget) börjat arbetet med att utveckla internationell rätt gällande skydd och skyddsstatus. Det arbetet ledde till godkännandet av konventionen om flyktingars rättsliga ställning⁷¹, 1951. Konventionen slår fast vad som krävs för att anses vara flykting och vilket skydd en flykting ska ha rätt till.⁷²

67 <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Fakta-om-migration/Historik.html>

68 <https://populärhistoria.se/artiklar/vart-historiska-minne-ar-kort>

69 <https://www.levandehistoria.se/fakta-fordjupning/forintelsen/raoul-wallenberg-1912-1947>

70 <https://www.redcross.se/om-oss/var-historia/vita-bussarna/>

71 <http://www.humanrights.se/wp-content/uploads/2012/01/Konvention-angaende-flyktingars-rattsliga-stallning.pdf>

72 <https://sverigeforunhcr.se/vad-ar-unhcr/unhcrs-historia>

Även om juridiken gällande asyl har utvecklats sedan dess så är Flyktingkonventionen central och UNHCR:s arbete för att skydda och bistå flyktingar är oerhört viktigt. UNHCR har flera gånger betonat såväl vikten av akut bistånd, som mer bestående lösningar när det gäller flyktingars livssituation.⁷³ När Sverigedemokraterna och andra röster höjs för att överge asylrätten och istället erbjuda hjälp i närområdet, så visar det på en bristande förståelse för hur flyktingars situation ser ut. Ett liv i ett flyktingläger är i längden inget värdigt liv och kan dessutom vara förenat med stora faror. Därför tar Sverige också emot kvotflyktingar som redan lever som flyktingar i annat land. Att kunna sluta fly och istället kunna skapa sig ett nytt liv i exil är anledningen till att människor söker sig till Europa, trots att det egentligen inte finns lagliga vägar att kunna söka asyl i EU. Inget EU-land beviljar visum för att söka asyl.⁷⁴ Migrationsverket får inte heller godkänna en asylansökan som lämnas in vid en svensk ambassad.⁷⁵ Det blir därför motsägelsefullt när hårdare tag aviseras mot människosmuggling och illegal invandring, samtidigt som det inte erbjuds några alternativ.

Asyl kan beviljas människor på flykt från olika former av utsatthet. Som flykting räknas den som riskerar förföljelse på grund av:

- ras
- nationalitet
- religiös eller politisk uppfattning
- kön
- sexuell läggning eller
- tillhörighet till viss samhällsgrupp

Förföljelsen kan antingen komma från hemlandets myndigheter eller så kan eller vill myndigheterna inte erbjuda skydd mot förföljelse. Den som bedöms vara flykting får en flyktingstatusförklaring som är en internationellt erkänd status i enlighet med FN:s flyktingkonvention och EU-regler.⁷⁶ Flyktingar kunde tidigare få permanent uppehållstillstånd i Sverige men Socialdemokraterna och Miljöpartiet vände 2016 upp och ner på asylrätten genom att införa tidsbegränsade uppehållstillstånd även för flyktingar (tre år vid första prövningstillfället).

77

Asylsökande kan även beviljas uppehållstillstånd som alternativt skyddsbehövande. Tidigare beviljades alternativt skyddsbehövande permanent uppehållstillstånd men nu är tidsbegränsat uppehållstillstånd huvudregel (13 månader). Upphållstillstånd beviljas den som:

- löper risk att straffas med döden
- löper risk att utsättas för kroppsstraff, tortyr, annan omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning eller
- som civilperson löper allvarlig risk att skadas på grund av väpnad konflikt.

Alternativt skyddsbehövande får en alternativ skyddsstatusförklaring enligt EU-regler. Anhöriga till alternativt skyddsbehövande kan dock inte längre få uppehållstillstånd, annat än i väldigt speciella fall. Tanken är du inte ska rota dig i Sverige utan lämna landet så snart som faran "blåst över". Som alla förstår försvinner inte hot om dödsstraff och tortyr i första taget. Regeringen har skapat en

73 <https://www.metro.se/artikel/unhcr-om-sdus-argument-gar-inte-att-bara-hjalpa-i-naromradena-xr>

74 <https://farr.se/sv/vad-vill-farr/eu-s-flyktingpolitik>

75 <https://www.migrationsverket.se/Privatpersoner/Skydd-och-asyl-i-Sverige/Att-ansoka-om-asyl/Asylregler.html>

76 Ibid.

77 <https://www.redcross.se/press-och-opinion/roda-korset-tycker2/migration/tillfalliga-uppehallsstillstand/>

situation där även kvinnor och barn måste utsätta sig för samma och värre faror som deras makar och fäder gjort under resan till Sverige. Det är en oerhört cynisk politik och själva motsatsen till andrum.

Asyl kunde även tidigare beviljas om det fanns särskilda omständigheter (exempelvis om det fanns ömmande hälsoskäl). Regeringen har dock gjort det i princip omöjligt att beviljas uppehållstillstånd på sådana grunder.

Sverige som fristad genom åren

En genomgång av Sveriges migrationspolitik genom åren visar att det har varit fram och tillbaka i synen på invandring och invandrade människor. De första romerna kom till Sverige under 1500-talet men 1637 utfärdades en förordning om att samtliga romer skulle förvisas ur landet. År 1775 fick de första svenska judarna tillstånd att bosätta sig i Sverige utan att konvertera till kristendom. Sju år senare, 1785, utfärdades det så kallade Judereglementet som begränsade var judar fick bosätta sig och vilka yrken de fick ägna sig åt. Judar fick bara gifta sig med varandra och fick inte bli riksdagsmän eller ämbetsmän.⁷⁸ Under 1800-talet förbättrades judarnas ställning men i början av 1900-talet svängde pendeln tillbaka till antisemitism och restriktioner mot judar. Det är en skamfläck på Sveriges historia att 1938 års anvisningar för pass och inresa i Sverige gjorde skillnad på "ariska" tyskar och judar med J-märkta pass.⁷⁹

Sverige tog dock betydande ansvar efter Andra världskriget. Ett kvotflyktingsystem infördes år 1950 och år 1951 ratificerade Sverige Flyktkonventionen.⁸⁰ En genomgång av officiell statistik visar att Sverige beviljat uppehållstillstånd för behövande från ett stort antal länder genom åren, alltifrån Vietnam till Chile och Iran. Nära en halv miljon uppehållstillstånd beviljades 1980-2014 och Sverige blev en fristad och kulturell smältdegel på ett sätt som vi har all anledning att vara stolta över.⁸¹ Vi som var med under 1990-talet minns att invandringen inte alltid möttes av öppna armar men Sveriges rykte som humanitär stormakt har ändå visst fog för sig.

När Sverigedemokraterna röstades in i Sveriges riksdag 2010 gjorde de det som en frågeparti med en fix idé: invandringen är skadlig för Sverige och Sverige tillhör (Sverigedemokraternas definition av) svenskarna. Alliansen höll emot och ingick en överenskommelse med Miljöpartiet som innebar en politik i tvär kontrast med Sverigedemokraternas politik. Parterna enades om att asylrätten skulle värnas och att arbetskraftsinvandring skulle underlättas.⁸² Överenskommelsen innebar dock inte några automatiska uppehållstillstånd eller en oreglerad invandring, tvärt emot vad kritiker påstått. Inte heller löstes frågan om hur människor öppet ska kunna resa till EU för att söka asyl. Asylsökande var fortfarande tvungna att ta stora risker för att kunna söka asyl och dödsfallen på Medelhavet minskade inte.

78 Julia Boguslaw, Svensk invandringspolitik under 500 år: 1512-2012, Upplaga 1:1 2012. Sid 15-16.

79 Ibid, sid 90.

80 Ibid, sid 92-93.

81 <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Oversikter-och-statistik-fran-tidigare-ar.html>

82 <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/regeringen-och-mp-overens-om-migrationspolitiken>

Tvärvändningen 2015/2016

Hösten 2015 ledde kriget i Syrien till stora påfrestningar för Sveriges asylmottagning. Det har påståtts att det var helt oväntat och att det också berodde på Sveriges överdrivet generösa migrationspolitik. Statsminister Stefan Löfven har till och med i efterhand påstått att regeringen "ärvde" en oansvarig migrationspolitik. I september 2015 påstod han däremot att hans Europa inte byggde murar.⁸³ Hela EU:s asylsystem bygger dock på att gränserna ska bevakas och att det ska vara svårt att ta sig in i Schengenområdet.⁸⁴

Principen om att asylansökan ska prövas i det första land som asylsökande anländer har aldrig riktigt fungerat. Bedömningarna har också skiftat inom EU, vilket har lett till att Sverige har setts som ett generöst land, samtidigt som andra medlemsstater har tagit emot försvinnande få asylsökande. Denna obalans blev med ens väldigt tydlig för regeringen Löfven, som gjorde flera utspel om att resten av EU måste bjuda till. Efter intensiva förhandlingar enades EU:s medlemsstater om att det bästa vore att Turkiet tog hand om de flyktingar som EU inte ville ta emot. Ett avtal slöts med Turkiet som i gengäld får ekonomisk kompensation och vem vet vad mer.

Flyktinggruppernas Riksråd, FARR, sammanfattar väl vad EU:s avtal med Turkiet innebär i praktiken.⁸⁵

Avtalet innebär i korthet att flyktingar som använt sig av en av de vanligaste vägarna att nå EU-territoriet – dvs genom att göra den livsfarliga resan till grekiska öar utanför Turkiets kust – skall skickas tillbaka till Turkiet efter en begränsad juridisk process på öarna. I gengäld ska ett antal syrier tas ut från Turkiet för vidarebosättning i EU-länderna, dock inte några av dem som skickats tillbaka från Grekland. Avtalet har många detaljer i sig, som 6 miljarder euro i ersättning till Turkiet. Det har lett till att tusentals barn, kvinnor och män fastnat på öarna under ofta vidriga förhållanden. Avtalet har drabbat alla som har anlänt till öarna efter den 19 mars 2016, främst genom att de inte har släppts in i ett normalt asylmottagande. En mindre andel har hittills återsänts till Turkiet.

Socialdemokraterna och Miljöpartiet föregick avtalet med Turkiet genom att komma överens om att situationen blivit så ohållbar att de måste skärpa migrationspolitiken och lägga sig på EU:s miniminivå. Den 24 november 2015 kom att bli en smärtsam dag för alla som trott på Stefan Löfvens ord om att inte bygga murar. Nu slogs istället fast att Sverige skulle införa identitetskontroller vid gränserna, strängare åldersbedömningar och tillfälliga uppehållstillstånd för alla utom kvotflyktingar. Det är inte svårt att förstå varför Åsa Romson kämpade mot gråten på presskonferensen då den nya "tillfälliga" politiken presenterades. Hon talade om fruktansvärda beslut och Stefan Löfven påstod att syftet var att skapa andrum under den rådande situationen.⁸⁶ Det är samtidigt värt att komma ihåg att regeringen inte justerade politiken när asylansökningarna sjönk i antal under våren 2016. Tvärtom öppnade Socialdemokraterna och Miljöpartiet för än mer invandringsfientlig retorik och den situation som vi nu befinner oss i. Från att ha varit ett föredöme vad gäller asylmottagning så hamnade Sverige i ett läge där vi nu gemensamt måste se till att den tillfälliga lagen avskaffas.

83 <https://www.aftonbladet.se/nyheter/paflykt/article21371316.ab>

84 <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6313781#>

85 <https://www.farr.se/sv/fort-europa/avtalet-eu-turkiet>

86 <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/regeringen-utokade-id-kontroller-vid-gransen>

En framåtblick

Rätten att söka asyl ifrågasätts idag från olika håll, även från opinionsbildare som för bara några år sedan tyckte att det var viktigt att stå upp för asylrätten. Det har till och med gått så långt att flyktingkonventionen ifrågasätts i grunden. Även om konventionen har brister och har behövt förstärkas så menar en del högerpopulister att den har spelat ut sin roll i vår tid. Detta samtidigt som världen bevittnar den mest omfattande flyktingsituationen sedan Andra världskriget.

Istället för att värna asylrätten har Socialdemokraterna valt att närma sig Sverigedemokraterna genom att föreslå ett antal skärpningar i den redan strikta politik som råder. Socialdemokraterna går till val på att förlänga den tillfälliga lagen samt införa ett antal ytterligare skärpningar. Det så kallade andrummet användes till att försämra en redan usel politik. Om Miljöpartiet hade anat det från början så hade de kanske inte varit lika benägna att gå med på några åtstramningar. Miljöpartiet tog 2017 strid för att asylsökande afghaner skulle få en chans att slutföra sina gymnasiestudier, vilket väckt ramaskri högerut och tog emot enormt för Socialdemokraterna. Det är tydligt att det krävs fler krafter i riksdagen som kan hålla emot det urholkande av asylrätten som pågår. Sverigedemokraterna går till och med så långt att de har fört fram krav på återvandring för människor som redan beviljats asyl. Sådana krav på repatriering har tidigare endast hörts från nazistiska organisationer och påminner starkt om SD:s rötter.

Att söka skydd från krig och terror är en grundläggande rättighet och inte något vi kan förhandla med. Nuvarande regering har istället valt att kraftigt begränsa möjligheterna för människor som flytt på liv och död, att söka skydd och stöd i Sverige. Regeringen har under mandatperioden genomfört åtgärder för att minska antalet asylsökande i Sverige. Följden har varit påtvingat lidande för enskilda utan någon påtaglig fördel för någon tredje part. Detta måste ändras.

Efter riksdagsvalet 2018 ser det dessvärre ut som att migrationspolitiken kan bli än mer restriktiv. Detta eftersom de tre största partierna, Socialdemokraterna, Moderaterna och Sverigedemokraterna går till val på ytterligare inskränkningar av möjligheten till skydd. Feministiskt initiativ vill istället se att Sverige står upp för asylrätten och genomför en rad åtgärder för en mer mänsklig migrationspolitik:

- Permanenta uppehållstillstånd ska vara regel, snarare än tillfälliga.
- Öka antalet kvotflyktingar.
- Återinför möjligheten till familjeåterförening.
- Ge amnesti till asylsökande som väntat länge.
- Barn och unga som är omhändertagna med stöd av LVU eller i övrigt är föremål för kommunens vård och fostran ska inte utvisas så länge vårdbehovet kvarstår.

Våldsutsatta på flykt, papperslösa och kvinnor i Sverige genom anknytning

Papperslösa är inte bara på flykt från förföljelse, hot, övergrepp, tortyr eller krig i länderna de flytt ifrån, utan befinner sig även i en ständigt otrygg situation på grund av sin papperslösa status i Sverige. Papperslösa lever utan möjlighet till skydd eller rättssäkerhet vid utsatthet för brott. Den som utsatts för hot, rån, trakasserier, misshandel eller övergrepp har begränsade möjligheter att få skydd och att få sina rättigheter tillgodosedda. Att anmäla ett övergrepp är omöjligt då polisen utgör ett hot om avvisning.

Detta innebär även en situation där myndighetspersoner såsom polisen kan vara den parten som begår brott, utan att de kan ställas till svars. Det kan även vara arbetsgivare, bostadsuthyrare,

anförvanter eller andra som känner till situationen och som misshandlar, hotar, utnyttjar ekonomiskt eller sexuellt med vetskapen om att det inte kan polisanmälas.

Rätten till skydd mot sexuella övergrepp och andra former av könsrelaterat våld ska, enligt t.ex. FN:s kvinnokonvention, tillkomma alla utan diskriminering. Rätten till skydd mot till exempel sexuella övergrepp och misshandel kan även anses utgöra tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning och ska således tillkomma alla utan diskriminering, enligt t.ex. artikel 3 i Europakonventionen och artikel 7 i FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter. Fi menar att asylsökande och papperslösa kvinnor ska ha samma rätt till skyddat boende vid hot om våld som alla andra.

Utlandsfödda kvinnor är enligt vissa studier överrepresenterade som utsatta för våld i nära relation – av förövare med såväl svensk som utländsk bakgrund.⁸⁷ Kvinnor och barn som kommit till Sverige genom anknytning, det vill säga genom moderns äktenskap med en svensk man, eller med en man som fått uppehållstillstånd i Sverige, befinner sig i en särskilt juridiskt prekär situation om de utsätts för våld. En invandrad kvinna som lämnar en våldsam man innan två år har passerat och hon fått permanent uppehållstillstånd, riskerar att utvisas. Forskning och kvinnojourernas erfarenheter visar att en del män har satt i system att kontrollera kvinnor, i vissa fall ett antal kvinnor i följd, med stöd i denna lagstiftning.⁸⁸

I utlänningslagen finns en regel som ska skydda kvinnor som utsätts för våld i anknytningsrelationer. Under vissa villkor ska uppehållstillstånd kunna beviljas även i fall där förhållandet upphör under prövotiden. Kriterierna i Prop. 1999/2000:438 till UtlL är dock enligt juristen Zuzan Ismail:⁸⁹

oförenliga med kunskapen om våldsutsatta kvinnors situation och skyddsregeln är därför i praktiken svår att tillämpa. Om kvinnan lämnar mannen kort tid efter att våldet inletts riskerar hon att inte uppfylla kravet på långvarigt sammanboende. Om hon stannar kvar hos mannen trots våldet och därmed uppfyller kravet på långvarigt sammanboende, talar detta för att våldet inte är tillräckligt allvarligt.

Ojämlighet och ojämställdhet i flera samtidiga dimensioner kan förstärka utsattheten i att vara ekonomiskt beroende, att rasifieras och förväntas vara "kvinnligt undergiven", kanske inte känna till lagar och möjligheter till stöd, att utsättas för rasism i mötet med professionella och avsaknad av svenskt medborgarskap och med det avgörande rättigheter.

Feministiskt initiativ vill:

- Att tvåårsregeln avskaffas och att våldsutsatta papperslösa kvinnor inte diskrimineras, utan ges samma rätt till skydd.
- Att kvinnofridslagen i fall som handlar om papperslösa migranter ska ha ett självklart företräde framför Utlänningslagen.

87 Fernbrant 2013, <http://portal.research.lu.se/ws/files/4305472/3602230.pdf>

88 Burman 2012, <http://nck.uu.se/kunskapsbanken/sokresultat-kunskapsbanken/?id=992&librisId=&swepubId=>

89 Ismail 2014, s 236, http://juridiskpublikation.se/wp-content/uploads/2014/10/J2014_Zuzan-Ismail.pdf